

1

No puc, no, ja no puc suportar-la més! ¿Quina plaga és aquesta que m'has enviat, Déu meu? ¿Quins pecats he comès perquè em castiguis tan durament? ¿Fins quan hauré de portar aquesta càrrega? ¿Fins quan estaré obligada a aguantar-la, a veure-li la carassa, a sentir-li la veu, fins quan? ¿No hi haurà, per fi, cap paio cec que se l'endugui, per veure'm lliure d'aquest esguerro de la natura que el seu pare em va deixar per venjar-se de mi? I mala negada facin els qui no em van deixar avortar!

¿Però per què els maleeixo? Ja no són vius. I tampoc no en tenen pas culpa. En tinc la culpa jo, que me'ls vaig escoltar. En qüestions d'aquestes s'ha d'escoltar només un mateix, ningú més! Mentre va ser petita, em consolava amb el pensament que en fer-se gran canviaria. «Canviarà!», jo deia. «Farà bon seny. Al capdavant, tard o d'hora, un dia es casarà. Algú altre se la carregarà al damunt.» Però tant és! Eren vanes esperances. Així com van les coses, em sembla que es quedarà fadrina. ¿I com no s'ha de quedar fadrina, tal com és? Ah, la culpa la té aquell monstre, l'Erasmia, que va fer-la malbé amb els seus adoctrinaments. ¿Quin home, feu-me el favor, quin home es girarà per mirar-se-la amb desig, així com es vesteix, així com es comporta, així com parla? ¿Qui que tingui cara i ulls acceptarà de fer-la mare

dels seus fills, amb les ridícules idees que té, amb les neurosis que té, amb l'erupció cutània que es grata constantment i que no deixa que se li clogui? Malauradament, quedarà per vestir sants i, pobreta de mi, no sé quina de nosaltres dues em farà més llàstima: ¿jo mateixa, o ella? Perquè tant és el que jo digui, ¿per què us haig d'enganyar? Soc la seva mare i per ella pateixo.

Però també pateixo per mi mateixa. Cada vegada que em fa enfadar, el dolor de l'úlcer a em fa tornar boja. «Ja que Déu t'ha fet lletja», li dic, «almenys vesteix-te una mica més vistosament, a veure si n'engalipes algun!» Però malauradament no se m'assembla *ni* en això. No vull dir que jo sigui guapa. Però soc salada. Sempre he sabut vestir-me. A la seva edat jo les veia a venir d'un tros lluny. Passava i els caps dels homes es giraven, com es giren els gira-sols amb el sol. No era com aquesta sargantana! Ja voldria saber, jo, a qui redimonis s'assembla. A mi no se m'assembla, a la seva àvia no s'hi assembla, al seu avi no gens, al seu pare encara menys. Potser era un mala peça, potser era això o allò, però era persona de món. Era guapo —més guapo que no calia

No, no soc guapa! Però sé viure. A la meva edat, ¿quina dona es conserva tan bé com em conservo jo? Totes les meves amigues i totes les meves companyes de l'Arsàkio¹ han envellit. Les veig al carrer i m'espanto. Ja són àvies! No perquè tinguin nets —la Iulia no té nets—, sinó perquè no han tingut cura d'elles mateixes. S'han deixat estar i han envellit. El cos no envelleix si abans no envelleix el cor. «Que llueixin les meves filles», diu. «Que hi vagin els meus fills, als balls i a les diversions! Ja me la vaig xalar, quan em tocava!» Però ho diuen

¹ Centre escolar, originàriament només femení, fundat a Atenes per Apóstolos Arsakis el 1837 (*N. del T., com totes les altres*).

perquè tenen fills que es mereixen qualsevol sacrifici. No tenen la Maria! No saben què vol dir tenir per filla la Maria, i per això no em sembla malament que em retreguin que m'hagi tornat a casar, en comptes de mirar si la casava a ella. No saben que, a l'època en què em vaig tirar de cap a pescar el Thóodoros, vaig sospesar tots els pros i els contres. La Maria, em vaig dir, és com el naufrag que s'ofega: si intento acostar-m'hi per salvar-la, m'arrossegarà a mi i tot cap al fons. Que em salvi jo, almenys, per poder donar-li l'ocasió de créixer una miqueta, de madurar poc o molt. «Casa-la», em deien totes, «i ja no la reconeixeràs.» ¿Que la casi jo? ¿És incapaç de trobar un xicot ella sola? ¿L'hi haig de portar jo en safata? A la seva edat, a mi em festejaven al mateix temps *deu* homes. Allà on anés, sempre els portava enganxats a les faldilles. Aquell a qui hagués dit «te'm quedo a tu» hauria corregut com el llamp! Com vaig ser tan cega, em direu, d'anar a petar amb el Fotis, això és una altra història. M'estimo més no recordar-ho, perquè m'altero més. Potser —em dic de vegades a mi mateixa— estava escrit per la mà de Déu que m'hi casés per passar les que he passat. Que estava escrit que pariria aquesta Medusa! En canvi, altres vegades penso que no en té la culpa ni Déu ni el destí. Jo en tinc la culpa, ningú més! Era tossuda i m'hi vaig encaparrar. Vaig dir «m'hi casaré» i m'hi vaig casar. Per una tossuderia. Exactament perquè ningú de casa no el volia. Ni tan sols el papà, que Déu l'hagi perdonat, que sempre era tan cautelós en els seus judicis. No tenia intenció de deixar-los que tornessin a remenar una altra vegada els meus assumptes i la meva vida, com havien fet en el passat. Prou mal m'havien fet ja amb els seus embolics en el cas de l'Argiris. Ja no tenia divuit anys, com abans. En tenia vint-i-set. Era independent i estava decidida a tirar pel cap que jo volgués. Vaig tirar pel cap que vaig voler i la vaig ben espifiar!

Però no barregem les coses. Tothom s'equivoca una vegada a la vida. ¿Aquesta és una raó perquè jo pagui eternament per aquella estúpida equivocació? ¿Quants anys viuré encara? ¿Deu? ¿Vint? Ves a saber! Potser avui surto i m'atropella un cotxe, un d'aquests que corren com dimonis. Però encara que em quedi *una* hora de vida, tinc intenció de viure-la com *jo* vull! La senyora Galàtia no està per tenir cap més Nina. Està ben soterrada. Viure sense el rondineig d'ella, concentrar-me una miqueta, poder pensar en coses més serioses que no el tema etern de la Maria. Déu meu, ¿mai no me'l faràs, aquest favor?

Fa dos o tres dies que està de mala lluna amb el Thóodoros. La ràbia li ve a temporades. Li tanca la porta als morros. Es nega a menjar a la mateixa taula que nosaltres. I quan estem soles en diu fàstics, d'ell i de la seva família, sense que el pobre li hagi donat el més mínim motiu. Està gelosa de mi, mal com no rebenta!, ¿quina altra cosa es pot pensar? «Si vols un home», li he tornat a dir avui, «ves al parc a veure si trobes algun tros de perxa! El parc no és lluny. És a dos passos. Ves a veure si trobes cap mariner o cap soldat que t'apagui el foc! ¿Jo te l'haig d'anar a buscar? A la teva edat, no només ja t'havia tingut a tu, sinó que ja estava a punt de casar-me per segona vegada! Arri!», li dic, «vesteix-te i ves-te'n al carrer, i et juro pels ossos del meu pare, l'home que m'he estimat més que a ningú en aquest món, que portis qui portis a casa, però *qualsevol* que sigui, que el portis i em diguis “aquest senyor és amic meu, és el meu promès, és el meu marit”, no hi posaré ni la més mínima objecció, no expressaré ni la més mínima opinió! I li faré deu reverències. No soc jo, la que m'hi casaré. No soc jo, la que dormiré amb ell. Tu, hi dormiràs. Només cal, és clar, que no se't rifi —perquè les que es fan les estretes com tu, sovint se les rifen—, i se't cruspeixi el dot i et deixi plantada, i jo hagi de carregar-te no només a tu, sinó també algun bordet! Vesteix-te», li dic, «i ves-te'n al carrer, que et vull perdre de vista! I si no vols

un home, perquè, és clar, ets una desequilibrada i ni tu mateixa no saps què vols de la vida, llavors ves a tancar-te en un monestir. Encara n'hi ha uns quants. Ves a Keratea amb la venerable Mariam! Arria, fes-te monja com l'Erasmia, el teu gran model! ¿És a dir, que el teu pare te'm va deixar *expressament* amb l'encàrrec que m'amarguessis la vida? Arri! Vesteix-te! Fes d'una vegada el que vulguis. Però ves ben amb compte. Et previnc per última vegada: no em tornis a fer enfadar com has fet avui, i encara menys davant del Thódoros, perquè faré com l'assassina Castro² i et tallaré a trossets! I no gosis tornar a treure de la paret de la sala les fotografies del meu pare i de la senyora Ekavi! Tant és que els marcs siguin lletjos. Tant és que ja no sigui moda tenir les fotografies a la paret. Mentre jo seré viva, la casa serà meva! Jo soc la mestressa, aquí, i penjaré a les parets el que vulgui, ¿ho sents? Quan et casis, que Déu faci!, i tinguis la teva pròpia casa, o quan la dinyi, que dius tu, i heretis —i, de la manera que em fas enfadar, m'heretaràs aviat—, a les parets t'hi penges picarols! Però mentre jo seré viva i tindré els ulls oberts, vull veure les fotografies de les persones que m'estimaven i que, malauradament, es van morir i em van deixar amb tu, harpia, perquè em facis consumir!», li he dit i he anat a penjar al seu lloc les fotografies del papà i de la senyora Ekavi.

Quan ho ha vist, ha tret foc pels queixals. «Ves!», em diu, «que no t'ofenguin la bugadera de la teva sogra.» I li dic: «Bugadera, ho ets i ho semblas tu!» Així ha començat la nostra discussió, avui. «Bugadera, ho ets i ho semblas tu», li dic, i d'insult en insult per poc

² A començaments de gener de 1931, en un barri del sud d'Atenes, va aparèixer trossejat el cos del contractista d'obres Dimítrios Athanassópulos. Les investigacions van revelar que els autors del crim havien estat familiars de la víctima, entre els quals l'esposa i la sogra, Àrtemis Kastru. El cas va commoure durant temps la ciutat i tot el país; fins i tot inspirà cançons. Kastru fou condemnada a mort però la pena li fou commutada per presó perpètua.

si no arribem a les mans. M'he encès com una pólvora, perquè sé que insulta la senyora Ekavi expressament, per fer-me la punyeta. Que la senti el Thóodoros, que diu *bugadera* a la seva mare, i ja veureu com l'agafa pel serrell i la fa voltar com una baldufa. ¿I qui es queda amb el disgust? ¿Qui serà, sinó jo i ell? La Maria no, és clar. La Maria amb les discussions reviscola, no pot viure sense discussions.

Però encara que el Thóodoros no hi fos, mentre jo sigui viva tinc la intenció de veure el retrat de la senyora Ekavi en el seu lloc. No perquè sigui la meva sogra. ¿Quina nora s'estima la sogra? Déu sap que, si ella visqués, jo no hauria acceptat sota cap concepte casar-me amb el Thóodoros. Potser era la millor amiga del món, però no feia per sogra. Això, jo estava en condicions de saber-ho millor que ningú. En la situació anímica a què havia arribat els últims anys, ja era incapaç de mantenir qualsevol relació humana. No era la senyora Ekavi d'abans, amb les seves bromes, la seva fe en la vida i en la gent —malgrat el seu pessimisme superficial—, la senyora Ekavi a la qual contaves les teves penes i ella et donava consells com només ella en sabia donar. No! Si hagués viscut per l'època en què el Thóodoros va tornar d'Orient Mitjà, no se m'hauria acudit la idea de casar-m'hi i ser la seva nora. Hauria sigut ridícul. Inconcebible. Fatalment, ens hauríem barallat. Deixant de banda com hauria rigut la gent a costa nostra. Encara ara, em trobo alguna vegada conegudes meves d'aquella època, que fa anys que no havia vist, que em diuen: «Quines coses, Nina!: ¿t'ho hauries cregut mai, que un dia series la seva nora?» I ho diuen amb sarcasme, que si jo no ho deixés córrer com ho deixo córrer, m'hauria de barallar amb tothom. Al capdavall, penso, en part tenen raó. És ridícul que les coses vagin anar com van anar, només que no és ridícul de la manera com la gent ho veu. ¿Quina de totes aquestes

presumides³ coneixia la senyora Ekavi? ¿Quina coneixia el seu cor? De vegades dubto si la coneixia fins i tot jo mateixa, tot i que juntes n'havíem vistes de tots colors.

N'hi havia algunes que la trobaven divertida. N'hi havia que la miraven amb menyspreu, com la mirava l'esnob de la Iulia. No podia entendre *com* m'hi podia fer, amb ella. No m'ho va dir mai clarament, però m'ho deia amb un munt d'indirectes. «Tu, Nina, tens tan bon cor!», em deia. «Obres casa teva a *qualsevol*. Sempre li ho dic a la meva Lílíka: la Nina té el millor cor del món.» No podia entendre que fos possible que jo m'estimés més fer-me amb la senyora Ekavi que no amb ella o amb la Karussu.

La Martha la veia com un pallasso i una vegada m'ho va dir: «Tu ets com els emperadors», em va dir, «que tenien els seus bufons.» Aquesta tampoc no podia entendre, encara que es feia la instruïda, les raons que de vegades feien que la senyora Ekavi es comportés *també* com un pallasso per humilitat. A la senyora Ekavi la feia tornar boja dramatitzar la seva vida, però com més la dramatitzava més bromes en feia, sempre a costa d'ella mateixa, mai dels altres.

Pel que fa a la tia Katingo, amb la seva beateria i els seus ridículs principis sobre moral, era natural que la veiés com la personificació del dimoni a la Terra. I per una banda tenia raó: la senyora Ekavi *també* era un dimoni. Però al mateix temps també era un déu, una santa, i ningú no està en situació de saber-ho millor que jo, que vaig seguir la seva història fins al final, que vaig entendre el seu cor com no el van entendre ni els seus fills!

³ En l'original, *Sussús* (Σουσουδες), del personatge protagonista de *Madame Sussú* (Μαντάμ Σουσου), novel·la de Dimitris Psathàs (1907-1979). Tant el llibre, publicat el 1941, com la versió teatral, presentada l'any següent, esdevingueren molt populars.

Els seus fills, bah! Tenint la filla que tinc, estic en situació de saber que de totes les criatures de Déu, potser no n'hi ha cap en aquest món que ens entengui menys que aquelles que ens han sortit de dins de les entranyes. I si tot això no és prou perquè jo vulgui veure el seu retrat, llavors diguem que ho faig perquè vam passar juntes dies inoblidables. Perquè vaig obrir-li el meu cor, com no ho havia fet ni amb la meva mare. Perquè, tenint l'amarga experiència de la seva pròpia filla i de tots els seus fills —perquè tampoc la Polixeni, al final, no es va comportar millor que l'Eleni—, era l'única d'entre els meus parents i amics que em compadia des del fons del seu cor. L'única que compartia i entenia la pena i l'amargor que jo sentia per la mala sort que havia tingut: tenir un monstre de filla!